

8. Дробот Г. Дипломатія – средство междуна-родно-политических взаимодействий. Вопросы теории / Г. Дробот // Обозреватель-Observer. – 2008 – №12. – С. 91-99.
9. Гуцал С. Публічна дипломатія та стратегічні комунікації: визначення концептуальних основ [Електронний ресурс] / С. Гуцал – Режим доступу : http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/viewFile/2769/2473
10. Пересунько Т. Українська культурна дипломатія: амбітний початок [Електронний ресурс] / Т. Пересунько // LB.ua – Режим доступу : https://ukr.lb.ua/culture/2016/03/02/328751_ukrainska_kulturna_diplomatiya.html
11. Стратегія розвитку народної дипломатії через мережу «GLOBAL UKRAINIANS» на 2017-2018 роки // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://global-ukraine-news.org/wp-content/uploads/2017/01/2017-01-18-Global-Ukrainians-Final-Strategy-UKR.pdf>
12. Культурна дипломатія України від МЗС / Facebook [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/CulturalDiplomacyUkraine/?fref=ts>.
13. Клуб культурної дипломатії при МЗС України (MFA DipCult Club) // Зовнішні справи. – №9. – 2015.
14. Моя Україна – це [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.myukraineis.org.

УДК 323.22.28:321.013:327.58

Варич Д. Ю.

Харківський національний
університет імені В. Н. Каразіна

ГЕОПОЛІТИЧНИЙ, ІСТОРИЧНИЙ, МЕНТАЛЬНИЙ ФАКТОРИ ДІЄЗДАТНОСТІ ДЕРЖАВ: СПРОБА АНАЛІЗУ

Аналізуються дві держави крізь призму їхньої дієздатності. Розглянуто історичний, ментальний та геополітичний фактори дієздатності. Встановлено ступінь впливу цих факторів на сучасний стан держав. Акцентується на наявності чи відсутності збройних конфліктів. Визначаються можливі перспективи розвитку для найбільш недієздатних держав.

Ключові слова: ментальність, геополітичне становище, внутрішня політика, зовнішня політика, національні конфлікти, історія.

Варич Д. Ю.

ГЕОПОЛИТИЧЕСКИЙ, ИСТОРИЧЕСКИЙ, МЕНТАЛЬНЫЙ ФАКТОРЫ ДЕЕСПОСОБНОСТИ ГОСУДАРСТВ: ПОПЫТКА АНАЛИЗА

Анализируются два государства сквозь призму их дееспособности. Рассмотрено исторический, ментальный и геополитический фактор дееспособности. Установлено степень влияния этих факторов на современное положение государств. Акцентируется внимание на наличии или отсутствии вооруженного конфликта. Определяются возможные перспективы развития для наиболее недееспособных государств.

Ключевые слова: ментальность, геополитическое положение, внутренняя политика, внешняя политика, национальные конфликты, история.

Varich D.

GEOPOLITICAL, HISTORICAL, MENTAL FACTOR OF THE POWER OF STATES: ATTEMPT OF ANALYSIS

Two states are analyzed through the prism of their legal capacity. The historical, mental, and geopolitical factor of the legal capacity is considered. The degree of influence of these factors on the current state of nations is established. The attention is focused on the presence or absence of the armed conflicts. Possible development prospects for the most incompetent states are determined.

Keywords: mentality, geopolitical position, internal policy, foreign policy, national conflicts, history.

Держава – це складний історико-політичний феномен і особливий вид соціальної організації. Вона здійснює свої суверенні політичні й власні повноваження на підвладній території, спираючись при цьому на традиції та менталітет народу країни. Але не всі країни можна назвати дієздатними та стабільними. Дієздатність країни визначається за певними критеріями:

- демографічний тиск,
- рівень еміграції,
- рівень економічної нерівності,
- економічна ситуація,
- криміналізація держави
- роздробленість в силових структурах і еліті,
- переміщення біженців всередині країни,
- зростання реваншистських настроїв,
- кількість наданих державою послуг,
- прихильність виконання законів і дотримання прав людини,
- зовнішнє втручання [1].

Ці критерії розроблює американський Фонд Миру. Фонд у співробітництві з журналом *Foreign Policy* складає список держав за їхньою дієздатністю. На першому місці стоїть держава, яка має слабе або неефективне керівництво, високий рівень злочинності та корупції, значну кількість емігрантів і біженців. За даними 2017 р. найбільш нестабільною державою був визнаний Південний Судан, а найбільш стабільною – Фінляндія.

Оцінюючи країни з точки зору їхньої дієздатності, не варто забувати історію існування цих держав до сьогодення. Історія має безпосередній зв'язок із сучасністю та накладає свій відбиток на спосіб ведення внутрішньої політики та зміст законів. Також історія була основою існування сучасних держав та деяким путівником для того, щоб кожна країна йшла у майбутнє, не повторюючи помилок минулого.

Важливою також є роль менталітету у країнах, оскільки ефективність політики залежить від того, як народ буде сприймати закони та реформи.

Не менш важливу роль відіграє геополітичне становище держави, що є впливовим фактором умов її існування й розвитку. Видається доцільним зіставити країни різних геополітичних і цивілізаційних вимірів. Порівняння проводилося на прикладі найнестабільнішої країни світу – Південного Судану та найстабільнішої – Фінляндії.

Південний Судан – держава в Африці, яка є президентською республікою. З моменту колонізації Африки ця країна не виявляла жодних ознак державності в сучасному розумінні. Араби, які, починаючи з Середньовіччя, переважали у Північній частині Африки, не змогли за всю свою історію інтегрувати племена й народності цього регіону. Лише під час османського правління в Єгипті почалися певні зміни, і ці землі почали поступово цивілізуватися. В період англо-єгипетського панування Великобританії в Судані здійснювалися спроби обмежити ісламський та арабський вплив на Південний Судан, вводячи тут систему певних органів з метою окремого керування, а пізніше був виданий акт про введення віз на проїзд між цими двома регіонами. Паралельно здійснювалися заходи щодо християнізації населення Південного Судану [2].

Формальною причиною початку збройного повстання стали масові звільнення чиновників та офіцерів, які походили з християнізованих районів Півдня. З початку повстання, не дивлячись на готовність стояти до останнього, не були серйозною небезпекою для суданських державних військ, оскільки лише третина повстанців мала вогнепальну зброю, а інші билися за допомогою лука, стріл і списів. Ситуація кардинально змінилася з початку 1960-х, коли сформувалася централізована організація південно-суданського спротиву під назвою «Жало змії».

У 1956 р. відбулося об'єднання земель в єдину країну зі столицею в Хартумі. Домінуючу позицію зайняли політики з півночі країни, які намагалися проводити ісламізацію півдня. З 1956 р. Англія планувала зробити з Судану федеративну державу, у якій будуть дотримуватись прав арабського населення північних провінцій та негритянського населення Південного Судану. Суданські араби пообіцяли англійцям реалізувати цю федеративну модель, але надавати політичну рівність Півночі та Півдню вони не планували.

Припинення громадянської війни з 1955 по 1972 між ісламською північчю та негритянським півднем сприяло наданню півдню деякого внутрішнього самоуправління.

За два десятиліття з початку збройного конфлікту на півдні Судану державне військо знищило приблизно 2 млн. мирних жителів. Періодичні засухи, голод, нестача палива, постійне розширення районів збройних конфліктів, перманентні пору-

шення прав людини змусили 4 млн. жителів покинути свої домівки та тікати до сусідніх країн – Ефіопію, Кенію, Уганду. Біженці, позбавлені будь-яких прав на діяльність, не можуть заробити собі на життя, вони постійно страждають від недоїдання та неправильного харчування, для них немає жодного доступу до отримання освіти та охорони здоров'я. Війна всередині країни призвела до гуманітарної катастрофи [3].

Приблизно через 10 років була відновлена політика ісламізації Джафаром Німейрі, який захопив владу в результаті військового перевороту. Спочатку він орієнтувався на Радянський Союз та проголосив курс на соціалістичний шлях розвитку та спротив імперіалізму. Пізніше Німейрі різко змінив політичні погляди і проголосив Судан шаріатською державою. Ця зміна була спричинена зростанням впливу ісламістських сил в суданському суспільстві. Шаріатські закони були введені по всій країні і навіть там, де ісламське населення становило меншість. У відповідь на ісламістську політику в південних провінціях почалися заворушення місцевих сепаратистів. Після цього військовий конфлікт був відновлений Визвольною армією Судану. Ця армія виступала за єдність суданської держави та звинувачувала уряд Німейрі у намаганнях розділити країну за національними та конфесійними ознаками.

Паралельно з повстанням Визвольної армії Судану, безпосередньо в самому Судані відбувся черговий військовий переворот. Під час візиту Німейрі до США начальник генерального штабу Рахман Свар аль-Дагаб захопив владу в країні. Першою ціллю було скасування конституції 1983 р., яка встановлювала шаріатське законодавство. Домінуюча партія «Суданський Соціалістичний союз» була розпущена, а президент Німейрі опинився у вигнанні. Генерал Свар аль-Дагаб передав владні повноваження уряду Садикааль-Махді, і це дало початок переговорам з південно-суданськими повстанцями задля укладання мирного договору та припинення кровопролиття. У 1988 р. південно-суданські повстанці домовились з хартумським урядом щодо проекту мирного врегулювання конфлікту. Однак аль-Махді відмовився від підписання плану, що призвело до укріплення ісламських фундаменталістів в уряді. Але в 1989 р. він, під тиском військових кіл, погодився з планом мирного врегулювання.

Замість очікуваного умиротворення південних провінцій в Судані відбулося

різке загострення ситуації через новий військовий переворот. У 1989 р. бригадний генерал Омар аль-Башир захопив владу в країні, розпустив парламент та скасував політичні партії, що можна з упевненістю назвати військовою диктатурою. Він знаходився на консервативних позиціях та симпатизував ісламським фундаменталістам. 1991 р. було оновлено кримінальний кодекс, який повертав такі види покарань як відсікання рук, побиття камінням та розп'яття. Після цього відбулася судова реформа, де всіх християн відсторонили від судових процесів і замінили їх на мусольман. Це означало легітимне застосування шаріатських законів щодо неісламського населення. І знову на території південних провінцій Судану почалася активна фаза військових дій. Повстанці взяли під свій контроль частину провінцій, але в 1992 р. хартумські війська захопили штаб-квартиру повстанців. Проти мирного населення Півдня почалися акції викрадання жінок та дітей і передачі їх у рабство до північних земель країни. В результаті все повернулося до ситуації столітньої давності – набіги работорговців на негритянське населення.

Водночас хартумський уряд, скориставшись внутрішньою ворожнечею та протиріччями між племенами, проводив дезорганізацію південно-суданського спротиву. Суданські спецслужби переконували повстанців, що їхній лідер, у разі перемоги, встановить диктатуру свого племінного етносу та буде проводити геноцид по відношенню до інших етнічних груп регіону.

Здавалося, що уряду Хартума буде надана можливість покласти край повстанським рухам на півдні країни, сіючи розбрат між угрупованнями та посилюючи репресії по відношенню до немусульманського населення. Все остаточно зіпсувала надмірна зовнішньополітична самостійність хартумського уряду.

Омар аль-Башир підтримав Саддама Хусейна під час операції «Буря в пустелі», що сильно погіршило взаємовідносини з США. Після цього Судан почали відкрито ігнорувати багатьма країнами Африки. Це привело до того, що хартумський уряд підписав угоду про примирення з частиною повстанців. Омару аль-Баширу не залишалося іншого виходу, як визнати культурно-політичну автономію Південного Судану. До 2004 р. продовжувалися бойові дії, хоча одночасно проводили й переговори щодо припинення вогню між угрупованнями. А 9 січня 2005 р. нарешті було підписано

черговий мирний договір. Згідно з цим договором були прийняті такі рішення: припинити дії шаріатського законодавства на південних територіях, припинити вогонь з обох сторін, демобілізувати значну частину збройних формувань, встановити рівномірний розподіл доходів з експлуатації нафтових родовищ у південних провінціях. Південному Судану надавалася автономія на 6 років, після чого населення отримувало право провести референдум, на якому могло бути винесене питання щодо незалежності Судану як окремої держави [4].

Переговори між повстанцями та урядом у 2003–2004 роках офіційно припинили другу громадянську війну, яка тривала 22 роки. Варто зазначити, що навіть після укладання умовного миру, збройні сутички мали місце у південних районах країни [5]. Перша з цих сутичок була за місяць до проголошення незалежності Південного Судану (в травні 2011 р.), у Південному Кордофані – провінції, яка на сьогодні знаходиться під контролем Північного Судану, але ця провінція населена здебільшого жителями з африканським корінням, які споріднені з жителями півдня.

Найбільш серйозні протиріччя з хартумським урядом були у жителів нубійських гір. Нубійці сповідують іслам, але у них є сильні пережитки традиційних вірувань, що зумовлено їхнім проживанням у горах та пізнім прийняттям ісламу. Це більшою мірою пояснює напружені стосунки з північними регіонами ісламських радикалів.

6 червня 2011 р. почалися бойові дії, причиною яких стала конфліктна ситуація навколо виходу південно-суданських військових підрозділів з міста Аб'ей. Результатом стала загибель 700 солдат, і близько 140 000 мирних жителів стали біженцями. Ця майже зруйнована територія залишається у складі північної частини, що дозволяє прогнозувати продовження конфліктів на цій території найближчим часом.

26 березня 2012 р. виник новий конфлікт у прикордонному місті Хегліг та прилеглих районів, багато з яких багаті на природні ресурси. У квітні 2012 р. Південний Судан захопив місто, а хартумський уряд почав остаточну мобілізацію та визнав Південний Судан ворожою країною. А в цей час Уганда вкотре підтвердила свою готовність підтримувати Південний Судан.

Пізніше відбулася чергова спроба військового перевороту, яка дала початок третій громадянській війні між народам дінк

та нуер. 3 грудня 2013 по лютий 2014 р., за даними міжнародних організацій, приблизно 863 тисячі мирного населення покинуло країну, а 3,7 млн. осіб потребують продовольчої допомоги. Очевидно, що посередники з боку інших країн намагалися приборкати цей конфлікт, але ніякого результату це не дало, тому що завжди знаходяться нові збройні угруповання, які намагаються взяти владу у свої руки [6].

На сьогодні важко передбачати час, коли ця країна та подібні їй зможуть стабілізувати внутрішнє становище. Населення дуже прагне спокою, але за умови тривалої продовольчої кризи, ті, хто має зброю, завжди будуть прагнути захопити владу та продовжувати війни, експлуатуючи наявний нерозв'язаний конфлікт між різними етносами.

Фінляндія – держава Північної Європи з двома державними мовами: фінською та шведською. 3 грудня 1917 р. є незалежною. Стала парламентсько-президентською республікою в 2012 р. Належить до Північного паспортного союзу, ООН, Північної Ради, ЄС та Шенгенської угоди.

Після завершення епохи вікінгів, Фінляндію взяла під контроль Швеція, і це був єдиний довготривалий період в історії, коли ця країна була під контролем. Цей період тривав з 1104 по 1809 рік. За цей час відбулося хрещення фінів, прийняття лютеранства.

У 1809 р. Фінляндія перейшла під правління Російської імперії. Усі питання щодо самоврядування здійснювалися через фінського міністра з резиденцією в Петербурзі і підписувалися безпосередньо царем, що унеможливило участь бюрократії в цьому процесі. В цю епоху фіни, можливо, вперше відчували себе єдиною нацією, з єдиною культурою, мовою, традиціями. Патріотичний підйом відбувся в усіх сферах суспільного життя. На подібні настрої також вплинули буржуазні революції в Європі. У відповідь була введена цензура і таємна поліція. Однак цар був зайнятий міжнародними проблемами і не надавав уваги націоналістичним рухам Фінляндії, і тому Фінляндія могла спокійно претендувати на статус автономної республіки.

Під час правління Олександра II країна зазнала швидкого культурного та господарського розвитку. Була проведена залізниця, яка з'єднувала Хельсінкі, Выборг та Петербург. У 1865 р. була затверджена національна валюта. Країна отримала власні

кадри чиновництва, пошту, армію та кадри судової системи. Відбулося введення фінської мови як державної, заснування обов'язкової шкільної освіти.

Політика обмеження фінської самостійності, яка провадилася Олександром III та Миколою II, припинила автономію Фінляндії. У відповідь почалася кампанія різкого спротиву. У результаті лише відмінили російську мову як офіційну [7].

Події Російської революції 1905 р. збіглися у часі з сепаратистським рухом у Фінляндії, і вся країна приєдналася до Всеросійського страйку. Політичні партії Фінляндії взяли в цьому участь, особливо соціал-демократи, та висунули свої програми реформ. Микола II був зобов'язаний скасувати свої укази щодо обмеження фінської автономії. У 1906 р. вийшов новий демократичний закон, який надавав право голосу жінкам. Це певним чином підняло статус Фінляндії, тому що вона виявилася першою країною в Європі, яка ввела це право. При встановленні загального виборчого права кількість виборців зросла в 10 разів, а старий сейм замінили однопалатним парламентом.

У 1908 – 1914 роках підсилилася політика русифікації, була заблокована діяльність фінського парламенту. Це підняло хвилю патріотичних протестів. У роки Першої світової війни фіни симпатизували Німеччині – там проводили навчання фінських загонів добровольців.

12 лютого 1917 р. Тимчасовий уряд видав акт, який затвердив Конституцію Великого Князівства Фінського і надав можливість задіяти її в повному обсязі. Під час кризи Тимчасового уряду парламент Фінляндії проголосив незалежність Великого Князівства від Росії у внутрішніх справах та обмеження втручання у питаннях зовнішньої та військової політики. Після цього сейм був розпущений, а з серпня по жовтень 1917 року діяв останній уряд, підпорядкований Росії. У грудні 1917 Рада народних комісарів під керівництвом Леніна визнала суверенітет Великого Князівства Фінського як національної держави.

На початку існування Фінляндії як незалежної країни була розформована поліція. У зв'язку з цим виникали різні загони ополчення за ідейно-політичними поглядами. Буржуазні партії формували загони «білої гвардії», а прибічники соціалістів – «червоні загони». Це провокувало збройні сутички. Крім того, на території країни залишалися загони

російської армії. На початку 1918 р. Біла гвардія була взята на державне забезпечення задля встановлення громадського порядку. Паралельно радикальні соціал-демократи створили Виконавчий комітет робітників для державного перевороту. Вона була доставлена в кінці січня 1918 р. Переворот спричинив спалах громадянської війни. В результаті цієї війни політичну владу одержала Біла гвардія і шляхом репресій у парламенті встановили порядок, який блокував участь лівих фракцій. Серед нового парламенту набули популярності монархічні ідеї. Причиною цього було те, що під час громадянської війни більшість політиків розчарувалася у республіці і вважала монархію найкращим виходом для збереження порядку та мирного життя в країні. До того ж з'явилася думка про короля родом з Німеччини, який мав забезпечити підтримку Фінляндії з боку Німеччини у разі загрози з боку Росії [8].

Під час Другої Світової війни Фінляндія зберігала дружні стосунки з Німеччиною та була союзником у війні. У грудні 1941 р. Великобританія оголосила війну Фінляндії. Задля збереження своєї країни у 1944 р. було вирішено шукати виходу для мирного договору і вже у вересні 1944 р. було підписано договір між Великобританією та СРСР, у якому Фінляндія зобов'язувалася сприяти виведенню німецьких військ. Згідно з договором від 10.02.1947 р. кордонами Фінляндії ставали ті, що існували на 1 січня 1941 р. У 1947 р. фіни віддали Радянському союзу деякі райони та виплачували репарації [9, 10].

Після війни політичний стан Фінляндії був сумнівним. Найбільш імовірною була загроза спроби Радянського Союзу зробити Фінляндію соціалістичною державою. Проте вона зберегла дружні стосунки з СРСР.

Виплати репарацій не погіршили економічне життя населення, воно навіть покращилось. Радянські замовлення стимулювали розвиток економіки, а отримані кошти йшли на підвищення рівня життя населення. Створення систем освіти, охорони здоров'я і соціального захисту населення зробило Фінляндію стабільною та дієздатною державою. Уже с 1985 р. Фінляндія отримала членство в Європейській асоціації вільної торгівлі, а з 1995 р. – членство в Європейському союзі.

Аналізуючи вищенаведені дані, можна побачити, що ці дві країни мають свої особливості самовизначення. У Південному Судані досить важливим є те, що населення

країни не відчуває себе як єдиний народ і нація, оскільки на заваді цьому є релігійні, етнічні конфлікти та військово-політичні перевороти. Хоча, слід зауважити, природні ресурси Південного Судану могли б дозволити йому стати досить серйозним конкурентом на нафтовому ринку, до того ж геополітичне становище не є критично негативним, навіть за відсутності виходу до моря.

На прикладі Фінляндії ми бачимо, що маючи велику кількість політичних проблем, слід залишатися єдиною нацією, і це є найкращим фактором збереження суверенітету. Фіни визнавали себе як один народ та боролися за свою самостійність і незалежність.

Однак не варто забувати про значення геополітичного становища. Південний Судан не мав виходу до моря, і таке поняття як державність прийшло туди дуже пізно, що визначило державну недорозвиненість країни. Влада Судану намагається нав'язати населенню демократичні цінності на зразок США, але на сьогодні воно не може повністю реалізувати ці принципи. Для цього потрібно стабілізувати ситуацію, а вже тоді проводити політичні реформи, тому що в іншому разі ця країна не зможе стати повністю дієздатною. У разі успіху може вийти досить успішна країна з достатньо міцною економікою і великим ВВП за рахунок продажу нафти. У випадку з Фінляндією спостерігається зовсім інша ситуація. Наявність виходу до моря і межування з такою розвинутою державою, як Швеція, сприяли проникненню протестантських цінностей, що теж відіграло певну роль у становленні держави.

Варто зазначити, що обидві держави декларують себе як демократичні, але їхня демократія має свої особливості під впливом національного характеру й ментальності народів цих країн. Населення Фінляндії має мультикультурний характер, але національні меншини там не зазнають утисків. Саме тому досягти стабільності для такого типу держав не є важким завданням. Південний Судан – це зовсім інша справа. У країнах з багатоманітним суспільством часто наявні сегментарні протиріччя, які виливаються в конфлікти певного характеру: національного, релігійного, етнічного, мовного, ідеологічного, культурного, расового. Групи населення, сформовані на основі цих протиріч можна характеризувати як сегментарні. Саме ці групи надають певного особливого забарвлення політичній системі

та політичній ситуації в країні і впливають на її стабільність. Політична стабільність демократичного режиму має 4 найголовніші характеристики:

- 1) висока вірогідність збереження свого демократичного характеру;
- 2) низький рівень наявного або потенційного громадського насилля;
- 3) ступінь легітимності політичного режиму;
- 4) ефективність режиму в прийнятті та здійсненні рішень.

Для повноцінного існування демократичного режиму всі ці фактори мають бути присутні та взаємодіяти між собою [11, с. 218, 219].

Процес демократизації Південного Судану ускладнюється тим, що не було враховано факт невідокремленості політичної сфери від сфери соціальних взаємовідносин, що було постійним фактором нестабільності. Тож передовсім необхідно досягати консенсусу між сегментами населення. Тут як мінімум є два варіанти. По-перше, уряд може створити парламент, який буде складатися з вибраної еліти кожної з плеємінних частин населення, а на чолі держави повинна бути нейтральна, незацікавлена особа. По-друге, можливість силових методів покарання за спричинені бунти, має бути прописана у конституції. Звичайно, у чистому вигляді жоден з запропонованих варіантів існувати не може, тому цікаво виглядати буде синтез цих концепцій. Рівний доступ до парламенту та прописані закони з якісним їх дотриманням зроблять державу дійсно стабільною і демократичною. Ситуація з Фінляндією досить однозначна. Ця держава є гомогенною, і демократичні цінності були звичними для населення, тому проблем з демократією не було, і рівень насилля серед населення є мінімальним. У цьому випадку Фінляндія може бути своєрідним зразком для Південного Судану у плані вирішення питань не силою, а цивілізовано і демократично.

Розглянуті країни яскраво доводять нам, як історичний, геополітичний і ментальний фактори впливають на функціонування та внутрішню стабільність. Аналіз цих взаємозумовлених факторів дає певну картину того, що відбувається у певній країні. Необхідно в дослідженнях враховувати це і, перше за все в дослідженнях стану демократії у країнах третього світу, в яких відбувається тільки процес становлення демократичних ідей і принципів з метою стати повноправною частиною демократичного світу. Південний Судан яскравий тому

приклад. Країни першого світу повинні співпрацювати з країнами третього, щоб допомогти їм у їхньому розвитку. Тісна міжнародна співпраця є у наш час головним аспектом життя суспільства і для деяких держав вона є вирішальною у творенні міцної демократичної системи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рейтинг стран мира по уровню слабости. Гуманитарная энциклопедия [Електронний ресурс] // Центр гуманитарных технологий, 2006–2017. – Режим доступу: <http://gtmarket.ru/ratings/failed-states-index/info>
2. Южный Судан – Черная Африка, решившая отделиться от арабского мира [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.portalostranah.ru/view.php?id=168&page=2>
3. Карамеев С. Хрупкий мир в краю вечной войны. 11.01.2005. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lenta.ru/articles/2005/01/10/sudan/>
4. Полонський І. Южный Судан: нескончаемая война. 19.12.2014. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://topwar.ru/65053-yuzhnyy-sudan-neskonchaemaya-voyna.html>
5. Внутрішні конфлікти та розколи // Політичний атлас сучасності. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.hyno.ru/tom4/1639.html>
6. Президент Южного Судана: заговор военных раскрыт // Русская служба. 16.12.2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bbc.com/russian/international/2013/12/131216_south_sudan_fighting.shtml
7. Очерки истории Финляндии от древнейших времен до начала XX столетия / М. А. Лялина. — Санкт-Петербург. 1908. 304. Режим доступу: <https://dlib.rsl.ru/viewer/01003750182#?page=1>
8. Кеттола Э. Революция 1917 года и обретение Финляндией независимости: Два взгляда на проблему / Э. Кеттола // Отечественная история. - 1993. – № 6. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://historystudies.org/2012/06/ketola-e-revoluciya-1917-goda-i-obretenie-finlyandiej-nezavisimosti-dva-vzglyada-na-problemu/>
9. Мирный договор с Финляндией [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.aroundspb.ru/finnish/docs/peace1947.php>
10. Сеппяля Х. .Фінляндія як окупант у 1941-1944 роках [Електронний ресурс] /Х. Сеппяля. – Режим доступу: http://www.priozersk.ru/1/text/0005_1.shtml
11. Лейпхарт А. Многосоставные общества и демократическиережимы / А. Лейпхарт // Полис. – 1992. – № 1. – С. 217-225.